

ФІЛОЛОГІЯ

УДК 371.134:[811.161.2+821.161.2]:316.7

*Валентина Зотова, Сергій Шаров
(Мелітополь, Україна)***ПІДГОТОВКА СУЧАСНОГО ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ І
ЛІТЕРАТУРИ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
САМОСВІДОМОСТІ МОЛОДІ**

У сучасних умовах розвиток національної самосвідомості молоді є важливим чинником розбудови нашої держави. Вчитель української мови і літератури має великий вплив на підростаюче покоління щодо формування в нього національної самосвідомості, ціннісних орієнтацій тощо. У статті аналізуються вимоги до майбутніх учителів української мови і літератури, висвітлюються актуальні напрямки їх підготовки у закладі вищої освіти.

Ключові слова: *вчитель української мови і літератури, вища освіта, національні цінності, національна ідея*

In modern conditions, the development of national youth consciousness is an important factor in the development of our state. The teacher of the Ukrainian language and literature has a great influence on the younger generation regarding the formation of his national identity, values orientation and so on. The article analyzes the requirements for future teachers of the Ukrainian language and literature, highlights the relevant directions for their preparation at higher education institution.

Key words: *teacher of Ukrainian language and literature, higher education, national values, national idea*

Динамічні реалії сучасного життя висувають високі вимоги до професійних і особистісних якостей майбутніх фахівців, які повинні виконувати свої професійні обов'язки на високому рівні, бути комунікативними та навчатися впродовж усього життя. Особлива увага приділяється підготовці учителів, які повинні передати свій досвід молодому поколінню, навчити його бути активним, відповідальним, ставитись із повагою до своєї держави.

У цьому процесі вагоме місце належить учителям української мови і літератури, які відіграють одну з провідних ролей у формуванні національної самосвідомості молоді. Знання української мови і культурної спадщини, зокрема літератури, є ефективним засобом боротьби за незалежність і суверенність нашої держави. Крім того, це дає можливість відчувати себе справжнім громадянином та бути причетним до розбудови національної ідеї.

На думку дослідників, національна ідея допомагає суспільству позиціонувати себе як нація із притаманними саме їй цінностями, ідеалами, менталітетом тощо, є основою для вирішення відповідних проблем і формування оптимального шляху розвитку держави з урахуванням

національних інтересів [4, с. 15]. Національна ідея буде успішно розвиватися за умови взаємодії її складових у реальних умовах [2, с. 9]. Слід зазначити, що різноманітність національних інтересів залежно від їх сфери (економічні, політичні, культурні, історичні та ін.) [2, с. 6] зумовлює бачення національної ідеї як синергетичної конструкції, що є унікальною властивістю конкретної нації.

З огляду на сказане, вчитель української мови і літератури повинен бути професіоналом, який володіє високими моральними та національними цінностями, має високу духовність і моральну вихованість [6, с. 19]. Його підготовка повинна здійснюватися у відповідності до основних тенденцій світової вищої освіти, зокрема дотримання принципів глобалізації, гуманізації, демократизації та інтернаціоналізації, відродження національних традицій в освіті [6, с. 12], запровадження компетентнісного підходу, використання інформаційно-комунікаційних технологій тощо.

Викладачі кафедри української і зарубіжної літератури Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького на основі аналізу досвіду кафедр провідних закладів вищої освіти напрацювали власний багаж навчальних методик, електронних засобів навчання, наукової та навчально-методичної літератури. У процесі підготовки фахівців у галузі освіти та філології за спеціальностями 014.01 Середня освіта. Українська мова і література та 035.01 Філологія. Українська мова та література найбільше уваги приділяється інноваційним методикам викладання з використанням інформаційно-комунікаційних технологій [7, с. 260], а також залученню студентської молоді до наукової та професійної діяльності у якості вчителів української мови і літератури.

Крім фахових компетентностей, якими має володіти майбутній учитель української мови і літератури, він повинен бути високодуховною особистістю, яка є прикладом для учнів. Формування у студентів такої якості, як духовність, повинно передбачати розвиток духовного світу особистості, збагачення духовних потреб, залучення студентів до духовно-практичної діяльності тощо [5, с. 108].

Слід зазначити, що вчителі української мови і літератури дійсно є високодуховними, оскільки впродовж усього навчання занурюються у духовний світ художніх творів, вивчають життєві долі письменників, характери їх персонажів, відчувають думки авторів. Під час вивчення певних періодів історії української літератури майбутні фахівці ознайомляться з творчістю Г. Сковорди, Т. Шевченка, І. Франка, Лесі українки, М. Коцюбинського, М. Хвильового, О. Гончара, П. Загребельного, А. Дімарова, Е. Андрушівської та багатьох інших видатних українських митців. Зокрема, в цьому можуть допомогти такі видання, як, наприклад, «Видатні особистості української словесності» [8, с. 6], що змушують замислитися над національними цінностями, надбаннями та перспективами подальшого розвитку нашої держави. Надалі своє ціннісне ставлення до навколишнього світу з урахуванням національних традицій вони презентують учням під час виконання своїх професійних обов'язків.

Звичайно, майбутній фахівець, зокрема вчитель української мови і літератури, повинен бути вмотивованим щодо опанування професійними знаннями та розвитку професійних компетентностей. Якщо абітурієнт правильно обрав професію та вступив до закладу вищої освіти, він постійно повинен саморозвиватися задля кар'єрного зростання у майбутньому.

На думку В. Овсяннікової, на саморозвиток особистості у професійній сфері впливають кар'єрні нахили та їх розвиток. Своєю чергою, на професійне становлення впливають різноманітні зовнішні та внутрішні фактори [3, с. 104], які потрібно починати враховувати ще на рівні підготовки молодого фахівця під час навчання. Зазначене завдання реалізується через навчальні, виробничі, фольклорні практики, де студенти можуть застосувати набуті знання та сформовані компетентності в реальних умовах, побачити переваги й особливості обраної спеціальності. Поступово у студента, а пізніше у фахівця, буде формуватися професійна самосвідомість, пов'язана з уявленням особистості про себе як члена певної професійної спільноти, яка має характерні для неї цінності, правила та традиції. Набутий досвід, а також усвідомлення себе у певній професії дозволить вибудувати власний шлях професійного зростання [1, с. 49].

З урахуванням тут зазначеного, у підготовці філологів, учителів української мови і літератури варто продовжувати й розвивати традиції, започатковані останніми роками викладачами-новаторами, а також небайдужими, обдарованими різноманітними талантами, залюбленими у свою майбутню професію студентами. З цього приводу слід виокремити кілька актуальних векторів, а саме:

1. Використання у навчальній діяльності інноваційних методів роботи та сучасних засобів навчання, у тому числі електронних засобів навчання, ширшого залучення самих студентів до організації занять в органічному поєднанні з актуальними позааудиторними формами. Набутий викладачами кафедри української і зарубіжної літератури, зокрема й авторами даної статті, і перевірений упродовж років досвід поглиблення знань шляхом виїзних екскурсій до культурно-мистецьких центрів, літературних та інших музеїв, місць, пов'язаних із життям та творчістю видатних українських письменників, проведення фольклорної практики в різних регіонах України, організація літературних вечорів і зустрічей, квестів, постерсесій тощо свідчить про те, що це не лише дуже цікаві, а й ефективні форми підготовки компетентного фахівця.

2. Подальший розвиток у студентів «смаку» до наукового пошуку. Безумовно, це сприяє якісно іншому ставленню до обраної професії, глибшому осягненню буття, формує власні погляди молодої людини, її особистість. Практика показала, що студенти, які під керівництвом викладачів брали участь у різноманітних наукових заходах (конференціях, семінарах, наукових конкурсах тощо), зробили свої перші наукові публікації, працювали над дипломними і магістерськими роботами, вирізняються серед інших і рівнем сприйняття навчального матеріалу, і якістю засвоєння нових тем, і своїм літературним розвитком.

3. Гармонізація виховних заходів у тягlostі навчально-виховного процесу. Вони повинні органічно «вписуватись» у культурно-освітній університетський та факультетський контекст, у концепцію діяльності випускової кафедри, а також бути вмотивовано дозованими.

Отже, вчитель української мови і літератури має великий вплив на підростаюче покоління щодо формування в нього національної самосвідомості, національних ціннісних орієнтації тощо. Якість підготовки майбутніх фахівців залежить від декількох чинників, зокрема впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, ознайомлення із різноманітними художніми творами за допомогою інноваційних форм і методів літературного аналізу, закріплення набутих знань під час навчальних та виробничих практик.

ЛІТЕРАТУРА

1. Галузьяк В.М. Розвиток професійної самосвідомості студентів вищих навчальних закладів: монографія / В.М. Галузьяк, К.В. Добровольська. Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2015. – 256 с.
2. Михальченко М. Українська мрія та національна ідея: генеза, взаємодія / М. Михальченко // Політичний менеджмент. – 2009. – №6. – С. 3–13.
3. Овсяннікова В.В. Особливості професійної кар'єри особистості / В.В. Овсяннікова // Проблеми сучасної психології. – 2013. – №1. – С. 91–104.
4. Попович М. Українська національна ідея / М. Попович // Вісник Національної академії наук України. – 2005. – №8. – С. 14–20.
5. Психолого-педагогічні засади проектування інноваційних технологій викладання у вищій школі: монографія / За заг. ред. В.П. Андрушенка, В.І. Лугового. – К.: «Педагогічна думка», 2011. – 260 с.
6. Семенов О.М. Професійна підготовка майбутніх учителів української мови і літератури: Монографія / О.М. Семенов.– Суми: ВВП «Мрія-1» ТОВ, 2005.– 404 с.
7. Шарова Т.М. Досвід професійної підготовки студентів кафедрою української і зарубіжної літератури у галузі освіти та філології / Т.М. Шарова, С.В. Шаров // Українська література в загальноєвропейському контексті: зб. наук. пр. – 2019. – №2. – С. 255–261.
8. Шарова Т.М. Видатні особистості української словесності / Т.М. Шарова, С.В. Шаров, А.М. Солоненко. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2018. – 254 с.